

láng árpád

dadaista esztétikája

1921 — a magyar dadaizmus aranykora; hiszen az egyetemes magyar irodalom legkomplettebb dadaista egyénisége, Láng Árpád is ekkor írta nemcsak dadaista ihletésű elbeszéléseit, hanem ekkor fogalmazta meg a dadaista esztétika egyetlen jelentősebb magyar nyelvű tanulmányát is — kiáltványszerűen *Idő és művészet* valamint *Pszichoszintézis* címen, s jelentette meg az újvidéki aktivisták *Út* című folyóiratában. A kérdések, amelyeket felvet, az avantgarde-korszak legaktuálisabb és szinte mindvégig jelenlevő kérdései. Ezek foglalkoztatták az expresszionista művészeket, ezt taglalták a dadaisták, majd ezekkel birkóztak a szürrealisták is. Megmenteni a világot és megtalálni az élet-kérdésekre az egyedül üdvözítő művészeti és egzisztenciális feleletet. A dadaizmus volt talán a legszükmarkúbb ezen a téren, s éppen ezért jelentős Láng Árpád elméletírói munkássága is — a provokatív gesztusok mellett a provokatív gondolatok radikalizmusa is hangot kap tehát nála.

Abból a felismerésből indul ki, hogy a dadaizmust megelőző művészeti izmusok, így a kubizmus és az expresszionizmus „meghalt”, új és egészen abszurd helyzet állt elő a háború után és a forradalmak leverését követően. Ezért vizsgálja az „idő és a művészet” viszonyait, és végkövetkeztetésként ebből jut el a dadaizmus igenléséig. Mind az időnek, mind a térnek a dimenziólehetőségeit adottaknak fogva fel, művészi vonatkozásait proklamálja. Hite szerint ugyanis az emberiség egy látszatvilágba csöppent, s egyetlen ténybe kapaszkodhat még, s ez a „kifejezetlen tér”. A térnek viszont „szuggerabilitását” kutatva jut el a dadaizmus németországi mozgalmához, a merzizmushoz és Archipenko művészetéhez, akárcsak a magyar avantgarde általában is.

Dadaista mivoltában a művészetet „túl a diszsonancián”, s „innen a harmónián” látja — következképpen egy harmónia lehetőségének az elvárásában hirdeti felismeréseit, s valóban dadaista módon a klasszicizmust emlegeti, amelynek el kell jönnie, ha a művészek dadaisták. Láng Árpád elmélete nem másolata a megfelelő nyugati dadaista kiáltványoknak: dadaista módon eredeti is. Tzara azt állította ugyan, hogy „szeretem az antik műveket, mert újak”, s Láng Árpád is a klasszicizmust emlegeti. Ám míg Tzara dadaizmusa a „jövő megszüntetését” hirdeti, Láng Árpád indítékai között az első helyen a jövő-vágy áll, összefüggésben a „tiszta idő” képzetével, melyet közelebbről a *Pszichoszintézis* című tanulmányában deklará. Az az önszugesztio, melyet itt emleget, a hit

kérdésével párosultan ugyanis mintegy leleplezi Láng Árpád dadaizmusának valódi karakterét: azt, hogy olyan ember dadaistáskodik, aki egy levert forradalommal a háta mögött egy új forradalmi lehetőség hajnalpírját lesi — az egyetemes magyar irodalom avantgarde vonulatának legintimebb drámáját is megfogalmazó módon.

Egy „idea-ember” esztétikai tételei tehát a Láng Árpádéi, s ő az egyetlen, aki a magyar avantgarde ilyen törekvéseit az esztétikai vonatkozásoknak dadaista koordinátái között ennyire egyértelmű módon megtudta fogalmazni. Tanulmányainak úttörő és kivételes jellegét természetesen nem kisebbítheti a tény, hogy a dadaizmus valójában az avantgarde nagy rendszer-váltásai között csak közjáték volt. Esztétikai kultúránk új iránti fogékonyságát mindenképpen dokumentálják Láng Árpád törekvései.